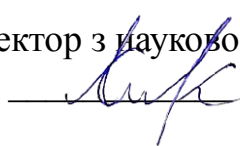

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАВЧАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ІНСТИТУТ»

Факультет соціо-психологічної діяльності, реабілітації
та професійної освіти
Кафедра інклюзивної освіти, реабілітації та гуманітарних наук

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор з науково-педагогічної роботи
 Олександр ЛАВРУК
«02» вересня 2024р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА
ВИРОБНИЧОЇ (ПЕДАГОГІЧНОЇ) ПРАКТИКИ**

для студентів спеціальності 032 «Історія та археологія»

другого (магістерського) рівня

освітній ступінь	«Магістр»
освітньо-професійна програма	«Історія та археологія»
шифр і назва галузі знань	032«Історія та археологія»
шифр і назва спеціальності	032 «Історія та археологія»
назва спеціалізації	
мова викладання	Українська

м. Кам'янець-Подільський
2024р.

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО:

Навчально-реабілітаційним закладом вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»

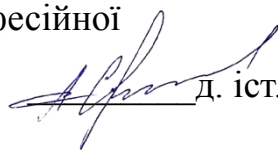
РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

1. Скрипник А. Ю. доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри інклюзивної освіти, реабілітації та гуманітарних наук.
2. Шевченко В. М. доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри інклюзивної освіти, реабілітації та гуманітарних наук
3. Кучеров Г.Г. кандидат історичних наук, доцент кафедри інклюзивної освіти, реабілітації та гуманітарних наук.
4. Завадська І.М. кандидат історичних наук, доцент кафедри інклюзивної освіти, реабілітації та гуманітарних наук.
5. Михайлик А.О. кандидат історичних наук, доцент кафедри інклюзивної освіти, реабілітації та гуманітарних наук.
6. Палилюлько О.М. кандидат історичних наук, доцент кафедри інклюзивної освіти, реабілітації та гуманітарних наук.

Програма складена на основі освітньо-професійної програми «Історія та археологія» та Стандарту вищої освіти зі спеціальності 032 Історія та археологія

Гарант освітньо-професійної

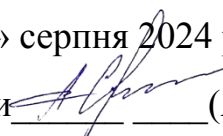
Програми

д. іст. н, проф. Анатолій СКРИПНИК

Робоча програма обговорена та схвалена на засіданні кафедри інклюзивної освіти, реабілітації та гуманітарних наук

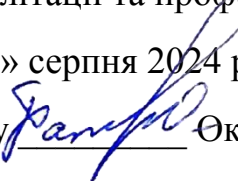
Протокол від «28» серпня 2024 року № 1

Завідувач кафедри (Анатолій СКРИПНИК)

«28» серпня 2024 року

Програма розглянута та схвалена вченою радою факультету соціопсихологічної діяльності реабілітації та професійної освіти

Протокол № 1 від «28» серпня 2024 р.

Голова вченої ради факультету Оксана ПАЛИЛЮЛЬКО

Вступ

Програму виробничої (педагогічної) практики складено відповідно до освітньо-професійної програми підготовки другого (магістерського) рівня спеціальності 032 «Історія і археологія».

Практика є обов'язковим компонентом програми підготовки фахівців вищої освіти. Практика проходить у третьому семестрі на другому курсі навчання студентів-магістрантів і передбачає безперервність та послідовність її проведення з метою одержання необхідного обсягу практичних знань і умінь відповідно до стандартів вищої освіти.

Під час практики магістранти повинні ознайомитись з основними функціями педагогічної діяльності викладача історії, спостерігати і аналізувати його діяльність на заняттях та у позаурочний час. Магістранти мають змогу реалізувати отримані під час навчального процесу фахові та психолого-педагогічні знання і вміння. У них є можливість моделювати навчально-виховний процес, реалізовувати на практиці створені моделі та оцінювати їх ефективність.

Програма практики передбачає формування методологічної культури майбутніх викладачів історії, яка втілюється у володінні системою методів навчання, технологією передачі знань та рівнем сформованості вмінь контрольної-оцінювальної діяльності.

Педагогічна практика має за кінцеву мету спрямувати магістрантів на науково-дослідницький пошук та самовдосконалення на шляху до оволодіння високим рівнем професіоналізму.

I. Мета та завдання практики

Мета практики полягає у формуванні в здобувачів професійних умінь і навичок, необхідних для їх подальшого використання в реальних умовах майбутньої діяльності, а також у вихованні потреби постійно оновлювати власні знання та творчо застосовувати їх на практиці.

Досягнення основної мети педагогічної практики забезпечується виконанням таких **завдань**:

1. Ознайомлення зі структурою та змістом освітнього процесу у закладі вищої освіти, з особливостями діяльності викладача та куратора академічної групи.
2. Формування досвіду педагогічної взаємодії зі студентами, оволодіння навичками самостійного й творчого застосування знань і методів роботи, засвоєних у процесі вивчення психолого-педагогічних, методичних, історичних та загальноосвітніх дисциплін.
3. Опрацювання практичних умінь щодо проведення аудиторних і позааудиторних занять за визначеними моделями.
4. Розвиток комунікативних умінь і здатності встановлювати психологічний контакт з аудиторією.
5. Заохочення практикантів до науково-дослідної діяльності у сфері методики викладання дисциплін історичного факультету.

За час проходження практики здобувач вищої освіти має набути таких компетентностей:

ІК. Здатність розв'язувати складні задачі дослідницького та/або інноваційного характеру в сфері історії та археології.

Загальні компетентності:

ЗК01. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК02. Здатність працювати автономно.

ЗК03. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК04. Здатність спілкуватися іноземною мовою.

ЗК05. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).

ЗК06. Здатність працювати в міжнародному контексті.

ЗК07. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

ЗК08. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.

ЗК09. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

Спеціальні компетентності:

СК01. Здатність виявляти та досліджувати історичні й археологічні джерела різних видів, аналізувати наукові тексти, узагальнювати інформацію.

СК02. Здатність здійснювати історичні й археологічні дослідження з визначеної тематики, в тому числі використовуючи методологічний інструментарій інших гуманітарних і соціальних наук.

СК03. Здатність презентувати та обговорювати результати досліджень і професійної діяльності у сфері історії та археології.

СК04. Здатність виявляти специфіку в підходах до вирішення проблем в галузі історії та археології представників різних наукових напрямів та шкіл, критично осмислювати новітні досягнення історичної науки.

СК05. Здатність розробляти і реалізовувати наукові та прикладні проекти у сфері історії, археології та/або дотичні до них міждисциплінарні проекти.

СК 06. Здатність здійснювати експертний аналіз в предметній області.

СК 07 Здатність здійснювати науково-педагогічну діяльність у закладах фахової передвищої та вищої освіти, наукових установах.

СК08. Здатність працювати в міжнародному контексті і реалізовувати спільні проекти у сфері історії та/або археології з європейськими та євроатлантичними інституціями.

СК 09. Здатність використовувати сучасні цифрові інструменти і технології для проведення досліджень та професійної діяльності у сфері історії та археології

СК 10. Усвідомлення принципів академічної доброчесності та норм професійної етики.

СК11. Здатність володіти прийомами і методами створення безбар'єрного середовища на об'єктах історичної та культурної спадщини та надавати професійні туристичні послуги категоріям населення з особливими потребами.

Програмні результати навчання:

ПР01. Аналізувати теоретичні та методологічні проблеми сучасної історичної науки, критично оцінювати стан проблеми та результати останніх досліджень.

ПР02. Здійснювати рецензування, коментування, анотації наукових, науково-популярних, освітніх та публіцистичних текстів, які стосуються питань історії та археології.

ПР03. Розробляти й реалізовувати історичні та міждисциплінарні проєкти з урахуванням сучасних методологічних підходів.

ПР04. Застосовувати у професійній діяльності у сфері історії та археології сучасні цифрові інструменти і технології для пошуку, збереження і оброблення інформації, у тому числі для виконання наукових досліджень і реалізації освітніх та інноваційних проєктів.

ПР05. Планувати і виконувати наукові дослідження у сфері історії та археології, висувати та перевіряти гіпотези, обирати методи дослідження, аналізувати результати, обґрунтовувати висновки.

ПР06. Здійснювати експертизу пам'яток історії, археології та культури з метою їх охорони та можливого подальшого використання.

ПР07. Зрозуміло і недвозначно доносити власні знання, висновки та аргументацію з питань історії та/або археології до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються.

ПР08. Розширювати актуалізовану джерельну базу за рахунок введення до наукового обігу архівних джерел, опрацювання фондів музеїв, участі у наукових й археологічних експедиціях тощо.

ПР09. Здійснювати викладацьку діяльність у закладах вищої освіти на основі сучасних освітніх технологій, а також принципів і практик європейських.

ПР 10. Планувати та реалізовувати історико-археологічні інновації, впроваджувати їх результати у сферу інклюзивного туризму, доступні для різних груп населення з урахуванням принципів сталого розвитку та охорони спадщини.

II. Опис педагогічної практики

1. Найменування показників:

- 1.1.** Кількість кредитів – 3
- 1.2.** Загальна кількість годин – 90
- 1.3.** Кількість модулів – 1
- 1.4.** Кількість змістових модулів – 2
- 1.5.** Індивідуальне науково-дослідне завдання -

Відповідно до вимог освітньо-професійної програми студенти мають опанувати такі знання та вміння.

Здобувач повинен знати:

- зміст навчальних програм і підручників з курсів всесвітньої та національної історії;
- основні методи, прийоми та засоби викладання історії;
- способи контролю й оцінювання навчальних результатів студентів, а також критерії визначення рівня їхніх знань і умінь;
- форми організації позанавчальної та позаузівської діяльності з історії.

Студент повинен уміти:

- визначати цілі та завдання історичних дисциплін ;
- здійснювати аналіз навчальних програм і методичної літератури;
- складати плани-конспекти лекцій та семінарських занять;
- встановлювати тип і структуру заняття;
- готувати та проводити різні за формою заняття;
- створювати завдання й тестові матеріали для перевірки знань і навичок студентів;
- здійснювати педагогічні спостереження;
- застосовувати різноманітні методи організації навчально-виховного процесу;
- об'єктивно оцінювати результати навчання здобувачів відповідно до чинних нормативних вимог;
- працювати з науково-методичними джерелами та проводити методичні дослідження.

III. Програма практики

Під час проходження виробничої (педагогічної) практики студенти виконують різні види роботи, які умовно поділяються на такі напрями:

1. Навчальна діяльність. Проведення семінарських занять, консультацій із навчальної дисципліни, індивідуальних занять зі студентами; відвідування занять викладачів кафедри та колег-практикантів із подальшим аналізом побаченого.

2. Методична діяльність. Підготовка конспектів лекцій і навчально-методичних матеріалів для семінарських, практичних занять та самостійної роботи студентів; ознайомлення з робочими навчальними планами та

програмами відповідних дисциплін; складання завдань для модульного, підсумкового й тестового контролю; розробка та впровадження сучасних форм, методів і технологій викладання; опрацювання та застосування передового педагогічного досвіду.

3. Організаційна діяльність. Участь у виховній роботі зі студентським колективом, виконання доручень куратора академічної групи; участь у профорієнтаційних заходах; допомога в підготовці та проведенні студентських і шкільних олімпіад, роботи МАН; організація й проведення виховних та культурно-освітніх заходів; ознайомлення з планами виховної діяльності факультету та кафедри; вивчення принципів управління роботою структурного підрозділу інституту; засвоєння правил оформлення виробничої документації.

Етап роботи	Види роботи	Керівництво
1 етап	Знайомство з закладом, навчальною групою. Відвідування занять провідних викладачів. Знайомство з документацією. Складання індивідуального плану роботи. Планування роботи. Планування й підготовка до занять.	Консультація керівника практики
2 етап	Затвердження плану й тексту лекцій або практичних занять у керівника практики. Підготовка до занять. Проведення пробних занять. Відвідування занять інших практикантів. Участь у проведенні методичної роботи закладу.	Консультація керівника практики
3 етап	Проведення відкритих (залікових) лекційних та практичних (лабораторних) занять. Відвідування відкритих занять інших магістрантів практикантів. Участь у проведенні методичної, виховної, організаційної роботи закладу.	Консультація керівника практики
4 етап	Оформлення документації. Підготовка та захист звіту. Підведення підсумків практики.	Консультація керівника практики

Тематичний план педагогічної практики у ЗВО

Назва теми	Кількість годин		
	Форма навчання (денна, заочна)		
	Всього	Інд-на роб.	Сам-на роб.
Тема 1. Мета, завдання, зміст педагогічної практики магістрів, перевірка готовності до практики	9	6	3
Тема 2. Складання індивідуального плану практики та його узгодження з керівником	9	6	3
Тема 3. Ознайомлення зі структурою та	9	6	3

організацією роботи закладу фахової вищої освіти; з нормативними документами, які регламентують освітній процес			
Тема 4. Спостереження за навчальними заняттями викладачів	9	6	3
Тема 5. Підготовка планів конспектів навчальних занять та їхнього методичного забезпечення, узгодження з керівником практики	9	6	3
Тема 6. Самостійне проведення аудиторних занять, в т.ч. залікового практичного заняття	9	6	3
Тема 7. Відвідування занять своїх однокурсників	9	6	3
Тема 8. Участь у проведенні методичної, організаційної, виховної роботи закладу	9	6	3
Тема 9. Підготовка звітної документації про проведення практики	9	6	3
Тема 10. Захист індивідуальних звітів про проведену практику, складання диференційованого заліку, підведення підсумків практики	9	6	3
Всього	90	60	30

IV. Форми та методи контролю

У процесі проходження практики використовуються різні форми та методи контролю, зокрема поточний контроль з боку викладача за виконанням студентами поставлених завдань.

Після завершення практики за участю завідувача кафедри проводиться підсумкова конференція, під час якої здобувачі презентують і захищають підготовлені матеріали та отримують підсумкову оцінку у **формі заліку**.

Основними методами, що використовуються під час практики, є самостійна робота з науковою та спеціалізованою літературою, аналіз професійних матеріалів та активне використання сучасних освітніх платформ, таких як система дистанційного навчання MOODLE.

Словесні методи (лекції, бесіди, пояснення) дозволяють забезпечити ефективну інтеграцію теоретичних знань та створюють умови для професійного діалогу між студентом і керівником практики.

Практичні методи включають роботу над реальними кейсами, що стосуються психологічної допомоги та реабілітації клієнтів.

Наочні методи включають демонстрацію практичних прийомів через участь у тренінгах, вправах, ілюстраціях та техніках, що допомагають студентам краще засвоїти матеріал та отримати практичний досвід. Значну роль відіграють інформаційно-комунікаційні та мультимедійні технології, які забезпечують доступ до сучасних ресурсів, допомагають візуалізувати навчальний матеріал та сприяють його ефективному засвоєнню.

V. Вимоги до звітної документації

Під час практики студенти зобов'язані вести передбачену документацію. На початку проходження практики вони складають індивідуальний план відповідно до отриманих завдань. У процесі виконання практичних заходів здобувачі виконують завдання та консультуються з керівниками практики. Після її завершення студенти повинні подати керівнику для заліку такі матеріали:

1. щоденник практики
2. звіт
3. виконані індивідуальні завдання (конспекти лекцій, семінарських і виховних занять);
4. аналітичний огляд двох відвіданих занять;
5. додатки.

VI. Критерії оцінювання здобувачів вищої освіти

Підсумкова оцінка за результати виробничої практики формується з урахуванням різних видів діяльності студента, що відображені в узагальненій таблиці. Захист звітних матеріалів здійснюється перед комісією, яка виставляє оцінку за 100-бальною шкалою.

Розподіл балів підсумкової оцінки результатів практики

Комісія оцінює кожен звіт з переддипломної практики. Оцінювання рівня якості підготовки здобувача під час проходження переддипломної практики здійснюють члени комісії на основі принципів об'єктивності, індивідуальності, комплексності, етичності, диференційованого та компетентнісного підходів.

Об'єктом оцінювання є сукупність знань, умінь і навичок, набутих компетентностей, відтворених у процесі виконання й захисту звіту з переддипломної практики.

За результатами захисту здобувачу-практиканту виставляється диференційована оцінка, яка фіксується на титульному аркуші його звіту, у відомості та заліковій книжці.

Критерії оцінювання переддипломної практики

Оцінка (бали)	Критерії диференціації
90-100	– Надання чіткого й логічно структурованого звіту, що відповідає вимогам до його оформлення; – характеристика здобувача вищої освіти від керівника з бази практики – позитивна; – під час захисту здобувач вищої освіти демонструє відмінні знання та розуміння всього програмного матеріалу практики в повному обсязі.
82-89	– Наявні несуттєві зауваження щодо змісту та оформлення звіту про практику; – характеристика здобувача вищої освіти від керівника з бази практики – позитивна;

	– у відповідь на запитання з програми практики здобувач вищої освіти допускає окремі неточності, хоча загалом має тверді знання.
75-81	– Виконання програми та завдання переддипломної практики з окремими зауваженнями; – дотримання правил внутрішнього трудового розпорядку бази практики; – оформлення звітної документації з окремими недоліками; – додаткові матеріали, репрезентовані в неповному обсязі; – позитивні висновки керівників практики.
65-74	– Недбале оформлення звіту з відсутністю окремих документів; – переважна більшість питань програми у звіті висвітлена, однак мають місце окремі розрахункові чи логічні помилки, помилки в оформленні; – характеристика здобувача освіти в цілому позитивна; – при відповіді на запитання членів комісії з програми практики здобувач вищої освіти відповідає невпевнено, допускає помилки, не має твердих знань.
60-64	– Виконання програми та завдання переддипломної практики з великою кількістю зауважень; – недостатньо повне оформлення звітної документації; – звіт оформлений без додаткових матеріалів; – задовільні висновки керівників практики із зазначенням недоліків.
35-59	– У звіті не висвітлено всі розділи програми практики або виявлено, що звіт підготовлений здобувачем вищої освіти не самостійно; – характеристика здобувача вищої освіти стосовно практики і трудової дисципліни – негативна; – незадовільні висновки керівників практики із зазначенням недоліків; – на запитання членів комісії здобувач вищої освіти не дає задовільних відповідей.
1-34	– У звіті не висвітлено всі розділи програми практики та виявлено, що звіт підготовлений здобувачем вищої освіти не самостійно; – характеристика здобувача вищої освіти стосовно практики і трудової дисципліни – негативна; – незадовільні висновки керівників практики із зазначенням недоліків; – на запитання членів комісії здобувач вищої освіти не дає жодних відповідей.

Таблиця відповідності шкал оцінювання навчальних досягнень здобувачів:

Сума балів за шкалою Інституту	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		Іспит	Залік
90-100	A (відмінно)	Відмінно	Зараховано
82-89	B (дуже добре)	Добре	
75-81	C (добре)		
65-74	D (задовільно)	Задовільно	

60-64	Е (достатньо)		
35-59	FX (незадовільно з можливістю повторного складання)	Незадовільно	Не зараховано
1-34	F (незадовільно з обов'язковим повторним курсом)		

ОРГАНІЗАЦІЯ ДИСТАНЦІЙНОГО ПРОХОДЖЕННЯ ПРАКТИКИ

1. На платформі MOODLE відповідальна особа створює курс із зазначеною назвою практики, ступеня вищої освіти, спеціальності, курсу та форми навчання.

2. Додає до курсу учасників, тобто здобувачів вищої освіти конкретної академічної групи та керівників практики відповідно до педагогічного навантаження.

3. Розміщує у курсі:

- робочу програму і додаток;
- наказ про проходження практики;
- завдання, куди здобувачі повинні завантажити виконану роботу.

4. Із використанням додатків Google Meet, Zoom здійснювати проведення настановної конференції, консультацій та звітної підсумкової конференції.

5. Крім вищезазначеного провідним фахівцем факультету наказ про проходження тієї чи іншої практики та розпорядження щодо її захисту також надсилається здобувачам вищої освіти та керівникам практики за допомогою мобільних додатків Viber, Skype, електронні пошти тощо

6. Наставна конференція з практики повинна відбутись в офлайн та онлайн режимах за допомогою додатку Google Meet, Zoom (у першому випадку для здобувачів вищої освіти, які навчаються офлайн, у другому онлайн) разом з усією академічною групою, під час якої керівник практики розповідає здобувачам вищої освіти порядок та специфіку проходження практики у змішаному режимі.

7. Упродовж проходження практики здобувачі вищої освіти матимуть змогу консультуватись із керівниками практики та з провідним фахівцем навчального відділу для з'ясування питань чи вирішення певних проблем.

8. Звітну документацію здобувачі вищої освіти повинні здати в електронному форматі у встановленні терміни згідно розпорядження, яке буде їм надіслане після завершення практики.

9. Звітну документацію про проходження практики в електронному форматі (фото, документи Word, презентації, відео та ін.) потрібно надіслати керівникам за допомогою мобільних додатків Viber електронної пошти тощо.

10. Керівники практики повинні перевірити звітну документацію практики у встановленні розпорядженням терміни.

11. Після перевірки матеріалів практики науково-педагогічними працівниками, які здійснювали її керівництво, та їх оцінювання комісією із захисту практики голова комісії виставляє до відомості обліку успішності оцінку за практику.

12. Захист практики повинен відбутися в офлайн та онлайн режимах (у першому випадку для здобувачів вищої освіти, які навчаються офлайн, у другому онлайн) за допомогою додатків з присутністю усіх здобувачів вищої освіти, керівників практики, факультетського керівника практики та провідного фахівця

13. Під час захисту здобувачі вищої освіти демонструють результати виконаних завдань, діляться враженнями та досвідом, вказують на недоліки, які виникали під час дистанційного проходження практики, активно ведуть обговорення з керівниками практики, задають питання один одному, показують презентаційні слайди, відеофрагменти тощо. Обговорення результатів ведеться секретарем комісії у протоколі.

14. Голова комісії із захисту практики не пізніше наступного дня після проведення захисту друкований примірник відомості обліку успішності заповнює та подає до деканату.

VII. Рекомендована література

Основна:

1. Бондар С. П. Методи навчання. *Енциклопедія освіти*. Київ: Юрінком Інтер, 2008. С. 492-494.
2. Брюховецька О. В. Інноваційний формат університетської лекції в сучасному освітньому процесі. *Післядипломна освіта в Україні*. 2012. № 2. С. 50-54.
3. Гевко О. Макогончук Н. Інноваційні методи викладання Історії України у вищих навчальних закладах в контексті дистанційної освіти. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2022. Т. 28 № 1: Частина 2. С. 85-98.
4. Горохівський П. І. *Методика викладання історичних дисциплін у вищій школі: Курс лекцій: Навчальний посібник для магістрантів денної та заочної форми навчання*. Умань: ПП Жовтий О., 2012. 256 с.
5. Єрмаков С. В. Семенишена Р. В. Методи та прийоми організації ефективного засвоєння навчального матеріалу в процесі викладання лекцій. *Молодий вчений*. 2016. № 11. С. 432-435. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_11_103.
6. Каплінський В. *Методика викладання у вищій школі: Навчальний посібник*. Вінниця: ТОВ «Ніланд ЛТД», 2015. 224 с.
7. Козлова Г. М. *Методика викладання у вищій школі: Навчальний посібник*. Одеса: ОНЕУ, ротапринт, 2014. 200 с.
8. *Освітньо-професійна програма «Історія та археологія» другого (магістерського) рівня вищої освіти*. Житомир, 2023. 18 с.
9. *Теорія та методика викладання фахових дисциплін у ЗВО: навчально-методичний посібник* / укладач І. В. Казанжи. Миколаїв: СПД Румянцева, 2018. 154 с.

Додаткова:

1. Степанков В. *Методика викладання історичних дисциплін у ВНЗ (методичні поради для підготовки до семінарських занять та завдання самостійної роботи для студентів магістратури спеціальності 8.02030201 Історія*)*. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, комп'ютерно-інформаційна лабораторія історичного факультету, 2014. 28 с.
2. Нагаєв В. М. *Методика викладання у вищій школі: Навчальний посібник*. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 241с.
3. Горохівський П. *Вивчення курсу „Методика викладання історичних дисциплін у вищій школі”: Методичні рекомендації для магістрантів денної та заочної форми навчання*. Умань: ПП Жовтий О., 2013. 84 с.
4. Корнієнко В. В. Традиційні та сучасні форми та методи організації навчальної діяльності бакалаврів гуманітарних наук з прикладної лінгвістики (досвід США). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота»*. Вип. 33. Ужгород. С. 94-98. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/11526>
5. *Короткий термінологічний словник з інноваційних педагогічних технологій*. URL: http://ualib.com.ua/br_6601.html
7. Паращенко Л. І., Леонський В. Д., Леонська Г.І. *Тестові технології у навчальному закладі: метод. посібник*. Київ: Майстерня книги, 2006. 217 с.
8. Семенов О. Академічна лекція як професійний комунікативний феномен. *Естетика і етика педагогічної дії. Збірник наукових праць*. 2011. Вип. 2. С. 91-101.
10. Сербин С. Проблема використання інтерактивних методів у процесі навчання: теоретичний аспект. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки*. 2016. Вип. 1. С. 131-137.
11. Попова О. В., Ткачова Н. О., Васильєва С. О. Інноватика в галузі освіти : методичні рекомендації до проведення лекційних, семінарських занять, організації позааудиторної самостійної роботи, підготовки до підсумкової атестації. Харків, 2020. 55 с.
13. Ткаченко Л. В., Хмельницька О. С. Особливості впровадження дистанційного навчання в освітній процес закладу вищої освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021. № 75, т. 3. С. 91-97.

Інформаційні ресурси:

1. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <http://portal.rada.gov.ua>
2. Офіційний веб-сайт Міністерства освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua>
3. Офіційний веб-сайт Інституту модернізації змісту освіти. URL: <https://lib.imzo.gov.ua/>

4. Видавництво педагогічної преси та літератури. URL: <http://www.osvita.ua.com>
5. Інститут історії України НАН України. URL: <http://history.org.ua/uk>
6. Національна академія педагогічних наук України. URL: <http://naps.gov.ua>
7. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua>
8. Національна історична бібліотека України. URL: <http://www.nibu.kiev.ua>
9. Вільна доступна пошукова система, яка індексує повний текст наукових публікацій всіх форматів і дисциплін Google Scholar. URL: <https://scholar.google.com.ua>
10. Національна бібліотека України імені В.І.Вернадського. URL: <http://nbuv.gov.ua>
11. World Digital Library. URL: <https://www.wdl.org/en/>